

הדף היומי



עלון יומי ללומדי הדף היומי י"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף נז

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

צורת הקדשת בנין אבני בית המקדש

במאר רב פפא שהנידון בדברי הברייתא שאין ריבית להקדש, כדברי שמואל שאמר בונים באבני חול ואח"כ מקדישין, ולגבר מותר להלוות את האבנים בריבית, היות ואין ריבית להקדש, וכאשר הלוואה לא מעל כיון שהאבנים לא קדושות כאמור שהיו מקדישים אותם רק לאחר שבנו.

מה היה אופן הקדשת האבנים, ואיך בפעול הם נעשו קדושים. הביא רש"י (ד"ה *אמר שמואל*) באריכות את הענין, ומקור הדברים בסוגיא במעילה (י"ד, א). כשהן בוני בניין הקדש לא היו קונין האבנים והטיט ממעות הקדש, כדי שלא יבואו האומנין והעם לידי מעילה אם ישבו עליהם, או אם יהיו מהם, אלא לוקחין בהקפה, והרי הן חול עד שיבנו בחומה, ומשהן בנויות בחומה נותנין מעות הקדש, ולוקחין אותן, והוא הקדשן, או אם התנדב אדם אבנים נותן לבנאי ואינו קורא שם הקדש עליהן עד שיתנו בבנין, הלכך לא מעל הגזבר.

מבואר, שלאחר הבניה היו משלמים מן ההקדש על האבנים והקדושה שיש במעות התחלה על האבנים, והכסף שהיה קדוש נהפך לחולין, והאבנים שהיו חולין נהפכים להקדש. אך הדבר צריך תלמוד, אבנים ניתן לחללם, אבל קרקע לא. א"כ איך בפועל נעשו האבנים קדושות, ואיך הבנין שעתה בנוי נהפך להיות הקדש, אם האבנים אינם קדושות כאמור, לאחר הבניה לא ניתן להפכם להקדש כיון שלמדנו שאין הקדש מתחלל על הקרקע.

המקור לדיון, לעיל (נד, א) "אמר רמי בר חמא הרי אמרו אין הקדש מתחלל על הקרקע דרזמנא אמר "ונתן הכסף וקם לו". ובאמת תוס' (שם ד"ה *ונתן*) תמהו ביסוד הדיון, אם חילול הקדש שייך לעשות דווקא בכסף כמו שמשמע בלשון הפסוק, אין מחללים על מטלטלין. והביאו שדורשים בכלל ופרט וכלל לרבות מטלטלין אך קרקע ממועטת.

תוס' במסכת שבת (*קכח, א ד"ה ונתן*) הביאו עוד דרשה מהתורת כהנים, "וכל ערוך יהיה בשקל הקדש" וכו' תלמוד לומר בשקל הקדש, אין לי אלא סלעים מניין לרבות כל דבר המטלטל תלמוד לומר, ופדה בערך, אם כן למה נאמר בשקל פרט לעבדים ושטרות וקרקעות. והביאו שבהרבה מקומות כתבו דרשה אחת בש"ס אף שאיננה עיקר.

עכ"פ מבואר לנו שאין אפשרות לפדות הקדש בקרקע, רק במטלטלין, א"כ איך אמר שמואל שאבני הבנין להקדש היו חולין ורק לאחר שהם בנויים מחללים אותם ונעשים להקדש.

בקושיא זו, כבר עמדו תוס' לעיל (*נד, א ד"ה הקדש*) וביארו, למ"ד שדבר שהיה תלוש ועתה חיברו אותו לקרקע, עדיין מוגדר כתלוש לגבי ההלכות של כ"מחומר", א"כ מובן שהרי האבנים היו תלושים ואמנם חיברם לקרקע אבל אינו מקבל שם קרקע, וניתן לחללם ולעשותם להקדש. ואף למ"ד שתלוש שחיברו נעשה כקרקע לכל דבריו, אך היות ואבני המקדש הם לא היו נעשים קדושים הרי הם עומדים להיעקר, א"כ אף שלא תלש אותם דינם כתלוש ומטלטלין שניתן לחללם. תירוץ זה כתב אף הרשב"א בסוגיא שלנו.

בריטב"א (*שבת קכח, א*) ביאר מעט באופן שונה ועיקר דבריו, היות והאבנים הם תלושים מהקרקע, אז אפילו שחיבר אותם לקרקע הם מוגדרים כתלוש כל עוד לא ביטל אותם. אולם מה שיש חסרון של מחומר לקרקע גבי פדיון הקדש זה דוקא בדבר שחומר מעצמו עצמו לקרקע או אפי' דבר תלוש וחזר וחיבר אותו לקרקע ובנוסף לזה ביטלו לקרקע בצורה גמורה. ע"כ תו"ד. לפי דברי הריטב"א, צריך לומר שלא ביטלו את האבנים בצורה גמורה לקרקע, כדי שיהיה אפשר לחלל את קדושת המעות על האבנים ולקדשן.

בדרך הלימוד, לכאורה צריך לצאת שאף לאחר שהקדישו את האבנים ונעשה הבנין קדוש אין הוא מבוטל לגבי הקרקע. ובבאר, שיטת הריטב"א כאמור, שכל עוד לא ביטלו את האבנים לקרקע אין להם דין קרקע ולכן יכלו להקדיש ואין חסרון של אין הקדש מתחלל על הקרקע. עד עתה למדנו בדברי הריטב"א שכל עוד לא הקדישו את האבנים לא ביטלו אותם לקרקע אף שהבנין כבר היה בנוי, עתה נעשה ללמוד האם לאחר שהקדישו את האבנים ביטלו אותם לגבי קרקע לגמרי עד שנדון אותם כקרקע עצמה.

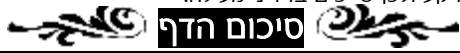
בגמ' בפסחים (כ, א) אמרו, שרבי יוחנן היה צריך לדרוש לרבים את הלכות החג, לגבי הנידון שם בסוגיא הוכיחו שמוגדר הדבר כ"לא אפשר" בהגדרת של פסיק רישא, כיון שהדבר הכרחי הלא היה מקום אחר לאלכס את כולם. ומאיך מבואר שרבי יוחנן ישב בצילו של הלא היכול והתקום להנות מהצל שנוצר ע"י הבנין. מוכח ממעשה זה שלא אפשר וקם מכוין מותר. דחה רבא שאין אריה מההיכל, כיון שכל עניינו שעשוי לתוכו, והנאת הצל לא נאסרה כיון שזה לא מוגדר הנאה כדרך.

שאל רבינו פרץ (*שם בפסחים*), איך היה צד בגמ' שיש מעילה בהיכל, ממה שרבי יוחנן נהנה מן הצל, הרי ההיכל מחובר לקרקע ואין מעילה במחומר לקרקע ואפילו תלוש ולבסוף חיברו, מוגדר כמחומר. היינו שלא רק שאין חילול במחומר לקרקע, אלא אף דיני מעילה אין במחומר לקרקע. והרי האבנים מהם היה עשוי

ההיכל היו תלושים שחיברום לקרקע. ביאר רבינו פרץ, לגבי איסור מעילה מוגדר הדבר כתלוש. ולכן יש בו מעילה.

וצריך להשכיל, מה ביאור דברי רבינו פרץ שלגבי איסור מעילה נחשבים האבנים כתלושים. אם זה הלכה, נקבל. אך אם תורה היא, נלמד. כפי שהובא לעיל מדברי התוס' (לעיל נד, א ד"ה *הקדש*) יש לדון בב' אופנים, למ"ד תלוש שחיבר לקרקע מוגדר כתלוש, מובן שלכן יש מעילה כיון שנחשב הדבר כתלוש. לפי מ"ד שעדיין מוגדר לקרקע חיידשו תוס' והרשב"א כנזכר לעיל, שכיון שאם לא יוקדש נצטרך לתלוש את האבנים, לכן מוגדר כמטלטלין ואין חסרון של אין חילול להקדש בקרקע. ולפי המבואר בגמ' בפסחים ויסודו של רבינו פרץ, נצטרך לבאר שאף לגבי דיני מעילה הדין אמור, ולכן מוגדר כתלוש כדי שיהיו בו דיני מעילה.

אבל כפי המבואר בשיטת הריטב"א ניתן לבאר, שהמשיכו את המצב שהיה בזמן הבניה, לא הקדישו את האבנים כדי שלא יהיה בהם מעילה, אף שנעשה מחומר לקרקע לא ביטלו את האבנים לגבי קרקע, ממילא יכלו אח"כ כאשר נבנה לחלל על מעות ולא יהיה חסרון של הקדש אינו מתחלל על הקרקע, ואף לאחר שכבר הקדישו לא ביטלו את האבנים לגבי קרקע, ונשאר הדבר כעין כלי העומד על הקרקע ולכן שייכים בו דיני מעילה.



סיכום הדף

נושא היום: קרקעות, עבדים, שטרות, והקדשות לגבי אונאה ושמורים

בדברים שאין בהם אונאה, אמר רבא בשם רב חסא **שהסתפק רבי אמי**, האם אין בהם אונאה בלבד, **או** שאף ביטול מקח אין, או שביטול מקח, היינו אם הייתה אונאה יותר משתות המוקח בעל. **אמר ר"ג שרבי אמי פשט**, שאמנם אונאה אין, אך ביטול מקח יש. **רבי יונה אמר בשם רי"ח**, אונאה אין, וביטול מקח יש בהקדש. **ורבי ירמיה אמר בשם רי"ח**, אונאה אין, וביטול מקח יש בקרקעות. **מי שסבר** שיש ביטול מקח בהקדש כ"ש שיש ביטול מקח בקרקע שיש הסתברות יותר גבוה למקח טעות. **אך מי שסבר** שיש ביטול מקח בקרקע יתכן שבהקדש אין ביטול מקח **כדברי שמואל** שהקדש השהו מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, היינו שאין טעות בהקדש לגבי שווי המקח.

נחלקו רבי יוחנן ור"ל בדין בהמת בעלת מום שחיללה, אך שוויה יותר גבוה מהבהמה שעתה נכנסה להקדש, **לדעת רי"ח**, מדרבנן צריך להוסיף שיעור דמים כדי שהקדש לא יפסידו את ערך הבהמה. **לדעת ר"ל**, דין זה הוא מהתורה. לא שייך להעמיד שההפחה בערך הייתה בשיעור של אונאה, שהרי אין אונאה להקדש. **בהכרח מדובר**, ששיעור האונאה היה גדול כשיעור ביטול מקח, **ואמר רבי יוחנן** שרק מדרבנן צריך לעלות להקדש את הפרט המקח. **והרי למדנו** לשיטת רבי יונה שיש ביטול מקח בהקדש, וא"כ מדוע דין זה לרי"ח הוא רק מדרבנן. **א**, הנושא כאמור בביטול מקח **והופכים את הדעות**, רי"ח **סבר** מדין תורה מעלה דמים. **לדעת ר"ל** מדרבנן. **ונחלקו** בדברי שמואל האם ניתן לחלל הקדש השהו מנה על פרוטה בלבד. **ב**, סברו כולם כדעת שמואל שניתן לחלל אף על פחות מהשווה, **ונחלקו** האם מותר לעשות כך לכתחילה או לא. **ג**, הנושא באונאה כשיעור אונאה, **ולא הופכים** את השיטות, היינו שרבי יוחנן אמר שרק מדרבנן מעלה דמים, **ונחלקו בדברי רב חסדא**, שאמר שהדין האמור שבהקדש אין בו דין אונאה, והכוונה לחומר היינו שהמקח חוזר אף בפחות מכדי אונאה, **ור"ל** סבר כרב חסדא ולכן מעלה דמים מן התורה. **ורי"ח**, לא סבר כרב חסדא ולכן רק מדרבנן **מקח יסבור רי"ח שמדיון תורה יעלה דמים**.

לפי דעת רב חסדא שהקדש יש בו חומרא שאף בפחות מאונאה מחזיר, **תתפרט הברייתא** "ריבית ואונאה להדיוט ואין ריבית לאונאה להקדש" שהכוונה שהקדש יותר חמור, **ומה שלא נזכר** בהמשך הברייתא שחומרותיו של הקדש מרובה משל הדיוט לגבי אונאה, כיון שיש הרבה הלכות שהקדש חמור מהדיוט.

ברייתא המבוארת למדנו שאין אונאה להקדש, אם הגזבר הלווה מאה ע"מ שיחזיר מאה ועשרים, הרי הגזבר מעל בעצם ההלוואה, ויצאו המעות לחולין ואין כאן נושא של ריבית בהקדש. **ריבית בהקדש, א**, ביאר **רב הושעיא**, נתן הגזבר מעות לאדם שיספק להקדש סולת, לפי ערך של ארבע סאין בסלע, והתחייבות הייתה בזמן שעדיין לא יצא השער בשוק לערך הסולת, **ובזמן שהביא** עלה ערך הסולת ונמכר 33 סאין לסלע, נמצא שיש כאן ריבית, שהרי מחמת הקדמת המעות של הגזבר שמר המוכר על הערך הנמוך, **ונמצא שהמעות שקיבל** היו הלוואה היו ולאחר זמן כאשר מספק את הסחורה, נותן יותר סאין מערך השוק. **ע"ז אמרו** שאין ריבית להקדש. **ב**, **לר"פ**, נתנו אבנים לבנין ההקדש, והגזבר נתן אותם לאחר בהלוואה בריבית, **האבנים** לא מוקדשות כיון **שאמר שמואל** שבוניים באבנים של חול ורק אח"כ מקדישים כדי שלא יהיה בהם דיני מעילה, **וע"ז אמרו** שאין להקדש ריבית.

עבדים, שטרות, קרקעות והקדשות **אין בהם תשלומי כפל** למדו מכלל ופרט וכלל שאמרה תורה בחיוב תשלומי גניבה "על כלי" - **כלל**. "שור" "חמור" "שה" "שלמה" - **פרט**. "על כל" - **חזר וכלל**. לפי דרך הלימוד הפרטים מלמדים על הכלל, **והתמעטו: קרקעות**, שאינן בני טלטול. **עבדים**, שהוקשו לקרקעות. **שטרות**, שאין גופם ממון. **והקדש**, ממה שנאמר "לרעהו". אין בה"ל **תשלומי ארבעה וחמשה**, כיון שיסוד ארבעה וחמשה מבוסס על מה שיש כפל, ואם אין כפל אין ארבעה וחמשה.

וכן אין שומר חנם נשבע עליהם, "כי יתנו" - **כלל**. "כסף או כלים" - **פרט**. "וגונב מבית האיש" - **חזר וכלל**. **למעט קרקע**, שאינה מטלטלת. **עבד**, הוקש לקרקע. **שטר**, אין גופו ממון. **והקדש** מ"רעהו". **וע"ז הדרך אף שומר שכר אינו משלם**, "כי יתנו" - **כלל**. "חמור או שור או שה" - **פרט**. "וכל בהמה" - **חזר וכלל**. **תתמעט קרקע**, שאינה מטלטלת. **עבד**, שהוקש לקרקע, שטר, שאין גופו ממון. **והקדש** מ"רעהו".